

БАЗОВІ ІНДИКАТОРИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Базові індикатори моніторингу якості освіти в педагогічному університеті розкриваються в статті в системі поняттєво-категоріального апарату теорії моніторингу якості національної педагогічної освіти. Визначаються її основні родові й базові категорії, а також похідні від базових. При висвітленні родових категорій особлива увага приділяється феномену якості педагогічної освіти та його складникам. Індикатори моніторингу подаються як провідні базові категорії відповідної теорії, показники-сигналізатори наявності певних складників якості професійно-

© О. Кучерявий, 2019

педагогічної підготовки або їх елементів. Суб'єктам моніторингового процесу пропонується використання спеціальних моніторингових кейс-технологій.

Ключові слова: *якість педагогічної освіти, складники якості педагогічної освіти, моніторинг, моніторинг якості педагогічної освіти, індикатори моніторингу якості педагогічної освіти.*

Постановка проблеми. Курсу України на підвищення якості педагогічної освіти немає альтернативи. Вчителів нової генерації як духовно багатих, національно свідомих фахівців із гуманістичною й інноваційною спрямованістю особистості, здатних до професійно-педагогічної творчості й професійного саморозвитку впродовж життя, сьогодні чекає національна загальноосвітня школа, що почала працювати в умовах реалізації державної Концепції Нова українська школа. І в цьому плані взаємопов'язані проблеми формування особистості Педагога-майстра, Педагога-творця і Педагога-патріота як інноваційного фахівця і моніторингу якості цього процесу в педагогічному університеті є вельми актуальними в науково-теоретичному і практичному аспектах.

За новим Законом України «Про вищу освіту» (2014) саме заклади вищої освіти є відповідальними за якість наданих освітніх послуг і власної внутрішньої системи її моніторингу. Не виникає сумніву щодо важливості нормативної настанови на створення і функціонування на державному рівні Національної системи моніторингу якості освіти України (НСМЯО) на основі інноваційних стратегій. Однак на шляху побудови відповідної

системи існує низка суперечностей, яка гальмує цей процес із різних об'єктивних і суб'єктивних причин.

На практиці найгострішою проблемою організаторів моніторингового процесу є узгодження його результатів з конкретними державними стандартами освіти. Йдеться про суперечності між шляхами, способами і продуктами діяльності майбутнього фахівця як творчої особистості та будь-якими стандартами, які у статусі певної форми мають потенціал для обмеження інноваційного пошуку й поступу студентів і викладачів закладів освіти, результати діяльності яких є найважливішими об'єктами моніторингу.

Особливо болючою порушена проблема є для педагогічних університетів, продукти діяльності яких оцінити дуже важко. Наприклад, неможливо в ході акредитації разово моніторити здатність студента майстерно доторкатися до душі дитини, стимулювати розвиток її вітального потенціалу, виховувати як патріота України, надихати на духовне самовдосконалення і творчість. Своєрідним хистким місцем роботи членів державних акредитаційних комісій залишаються об'єкти й інструменти моніторингу. Характерною помилкою слід вважати практику оцінювання результатів професійно-педагогічної підготовки. Під ними традиційно розуміється успішність оволодіння змістом конкретних дисциплін навчального плану, що визначається на основі виконання студентами комплексних контрольних робіт. Однак готовність майбутнього педагога до організації виховного процесу моніториться дуже рідко, як і наявність у нього соціально й особистісно значущих системних професійних якостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті соціального замовлення вищій школі на підвищення якісного рівня освіти розв'язуються наукові проблеми проектування, організації та проведення моніторингу якості професійної підготовки фахівців. Предметом розгляду вчених стало становлення теорії моніторингу якості національної освіти (С. Бабінець, І. Булах, О. Локшина та ін.). Визначено методологічні засади, функції, принципи, зміст й особливості організації моніторингу якості освіти на державному рівні (Л. Гриневич, В. Зайчук, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Ляшенко, О. Савченко, С. Шевченко, Г. Цехмістрова та ін.). Процес обґрунтування теоретико-методологічних засад моніторингу професійної підготовки студентів на рівні вищого освітнього

закладу ще продовжується (Н. Байдацька, В. Зінченко, С. Костогриз, Г. Красильникова, О. Острроверх, Г. Хімичева, Т. Хоруженко, Н. Чайкіна та ін.).

За результатами аналізу відповідних досліджень і публікацій можна зробити такі висновки:

1) в Україні створено теоретичне підґрунтя для організації на всіх рівнях моніторингу якості системи освіти;

2) науковці не приділяли належної уваги якості педагогічної освіти та її моніторингу: не обґрунтовано її складники як у методологічному, так і в теоретичному вимірах;

3) відсутня класифікація основних категорій теорії моніторингу якості педагогічної освіти;

4) є розбіжності в поглядах науковців на сутність поняття «індикатор» якості педагогічної освіти;

5) залишається відкритим питання про оптимальний інструментарій моніторингового процесу в педагогічних університетах.

Метою статті є висвітлення сутності класифікації категоріального апарату теорії моніторингу якості педагогічної освіти, місця в ньому і специфіки складників якості освіти в педагогічному університеті й на цій об'єктивній основі – базових індикаторів моніторингу досліджуваного феномену.

Виклад основного матеріалу. Подолання суперечностей між соціальним замовленням педагогічним університетам на забезпечення інноваційного характеру внутрішнього моніторингового процесу та реальним рівнем його теоретико-методологічної обґрунтованості слід шукати в площині розвитку теорії моніторингу якості національної педагогічної освіти. Цей процес важливо здійснювати з урахуванням як специфіки професійно-педагогічної підготовки, так і специфіки вимог до діяльності випускників педагогічних університетів. Таку мету було поставлено й реалізовано співробітниками відділу теорії і практики педагогічної освіти імені академіка І. А. Зязюна (ШООД НАПН України ім. Івана Зязюна).

Відповідна теорія має родові, базові й похідні від базових категорії. До родових категорій віднесено: якість, освіта, педагогічна освіта, якість педагогічної освіти, складники якості педагогічної освіти (як процесу і результату).

На основі номінативного підходу якість визначається як «придатність до визначеної мети» (Белл, 1985). Трактовка якості

результату педагогічної освіти нами здійснена на підґрунті її розгляду з методологічних позицій: «Якість педагогічної освіти як її результат – це цілісна характеристика синтезу стійко пов'язаних системних і функціональних якостей учителя як складників педагогічної культури й майстерності, які в єдності забезпечують красу його специфічної – особистісно зорієнтованої – гуманної педагогічної дії у вимірах її виняткової значущості для реалізації існуючих і потенційно можливих потреб суспільства в націєтворчості, студентів – у професійному розвитку і учнів – у моральному, психічному і фізичному здоров'ї, готовності до життєтворчого самостійного поступу, до служіння Україні. Відповідно якість досягається шляхом забезпечення якості неперервної педагогічної освіти як процесу» (Кучерявий, 2016, с. 47).

Складники якості педагогічної освіти визначено в методологічному і теоретичному вимірах. У методологічному плані чільне місце серед них займають: аксіологічна обумовленість стратегії і тактики розвитку особистості майбутнього вчителя в координатах духовності, націєтворчості та дитиноцентризму; акмеологічної детермінованості моделей, концепцій і програм професійно-педагогічної підготовки; синергетичний механізм функціонування процесів професійного навчання і виховання, особистісно-розвивальна спрямованість їх технологій та ін.

Складниками якості педагогічної освіти в теоретичному вимірі є: наявність смислотвірних мотивів одухотворення й опочуттєвлення педагогічної дії, її демонстрацій на рівні мистецтва; здатність до створення й майстерної реалізації гуманістичних проектів навчання і виховання учнів у вимірах потреб суспільства у націєтворчості; готовність до побудови авторської особистісно-розвивальної й україноцентричної педагогічної системи; розробленість і творча реалізація «Я-концепції професійно-культурного розвитку впродовж життя» у цілях служіння дітям і Україні; інноваційна і гуманістична спрямованість особистості; здатність до формування у дітей духовного досвіду як стрижня їхньої духовної безпеки.

Сукупність провідних базових категорій склали такі: моніторинг, моніторинг якості педагогічної освіти, об'єкти моніторингу якості педагогічної освіти; індикатори моніторингу

якості освіти в педагогічному університеті, рівні моніторингу якості професійно-педагогічної підготовки та їх показники.

Поняття «моніторинг» входить до терміносистеми великої сукупності галузей знань. Сутність цього поняття в класичному варіанті – постійне спостереження за будь-яким процесом, його відстеження з метою виявлення ступеня відповідності бажаному результату чи зробленим припущенням (Словник іноземних слів, 2009).

Моніторинг якості педагогічної освіти – це спеціалізована з урахуванням її особливостей форма і водночас технологія відслідковування рівнів відповідності процесів, результатів і умов професійно-педагогічної підготовки її ціннісно-цільовій програмі, розробленій у соціально й особистісно значущому аспектах, на основі фіксації базових моніторингових індикаторів з метою вивчення насамперед навчально-виховної динаміки, корекції існуючих цільових орієнтирів, оновлення змісту, технологічно-методичного, матеріально-технологічного, наукового і іншого ресурсів, прогнозування можливих позитивних чи негативних для освітнього закладу змін або подій. Він здійснюється на державному, регіональному й інституційному рівнях. Основними об'єктами моніторингу якості професійної підготовки в педагогічному університеті слід вважати:

- 1) проектування закладом освіти стратегії і тактики свого випереджувального розвитку;
- 2) зміст підготовки майбутніх педагогів;
- 3) технології й методики професійно-педагогічної підготовки;
- 4) організацію процесів (навчання і виховання студентів, їх професійного розвитку й саморозвитку засобами самоосвіти й самовиховання; професійного самовдосконалення викладачів тощо);
- 5) наукову діяльність викладачів і студентів;
- 6) ресурсний потенціал освітнього закладу;
- 7) управління розвитком освітнього закладу як цілісний процес;
- 8) результати підготовки фахівців-педагогів системного характеру.

Об'єктивна оцінка суб'єктами моніторингового процесу якості професійно-педагогічної підготовки знаходиться у прямій залежності від знання ними базових моніторингових індикаторів.

Індикатор (від. лат. *indico* – показую, вказую, визначаю) – це показник-сигналізатор наявності конкретного складника (чи його елемента) якості процесу або результату педагогічної освіти, що на практиці здійснює конкретний університет. Цей показник-сигналізатор прямо пов'язаний з об'єктами моніторингу: він висвітлює їх відповідність очікуваним результатам якісного плану, характеризує як носіїв конкретних своєрідних квантів чи елементів якості.

Специфіка системи педагогічної освіти вимагає таких базових індикаторів моніторингу її якості в конкретному освітньому закладі:

1. Наявність і методологічна повнота модельно-концептуального бачення інноваційного розвитку професійно-педагогічної підготовки.

2. Розробленість цільової програми інноваційного поступу педагогічного університету як особистісно, культурно-розвивального й ринково зорієнтованого середовища.

3. Фундаментальність, гуманізм, наукова обґрунтованість, культуроцентризм і студентоцентризм змісту професійної підготовки.

4. Одухотвореність і опочуттєвленість технологій і методик навчання й виховання майбутніх педагогів.

5. Науково-інноваційна активність суб'єктів і об'єктів фахової підготовки.

6. Наближеність ресурсного забезпечення професійно-педагогічної підготовки до оптимального.

7. Децентралізований характер і демократичний стиль управління освітнім закладом.

8. Відповідність результатів професійно-педагогічної підготовки складникам її якості, висвітленим у координатах потреб суспільства в національному культуротворенні, націєтворчості й особистості студента у неперервному професійному розвитку.

Якщо моніторингова оцінка зорієнтована на прогноз майбутнього певного педагогічного університету, то її апіорі необхідно здійснювати саме за зазначеними базовими індикаторами. Це вимагає використання особливого інструментарію, серед якого найбільш ефективним виявилися моніторингові кейс-технології. Відповідні кейси мають дві спрямованості: 1) на суб'єкта моніторингу; 2) на майбутнього педагога.

До структури кейсів першої категорії входить методична пам'ятка суб'єкту моніторингу і перелік системних індикаторів моніторингової якості конкретного процесу (наприклад, проектування стратегій і тактики розвитку університету, організація лекційних чи практичних занять студентів, їх самостійної пізнавальної діяльності та ін.) або результатів професійно-педагогічної підготовки, які демонструють майбутні педагоги.

Зміст другої категорії кейсів є носієм насамперед комплексних конкретних завдань для студентів у вигляді:

а) професійно-педагогічних задач і ситуацій різної функціональної спрямованості (діагностико-прогностичної, ціннісно-орієнтаційної, організаційно-діяльній, професійно-творчій, професійно-самотворчій, управлінсько-комунікативної, соціально-педагогічної);

б) програм самомоніторингу, зорієнтованих на самооцінку якості проектування і практичної організації та проведення уроків і виховних заходів;

в) настанов на висвітлення власного бачення завдань-самозобов'язань професійного розвитку в університеті й упродовж життя.

У сукупності кейсів для студентів особливе місце належить макро-кейсам проектно-евристичного плану. Вони містять проблемно-пошукові завдання різного рівня складності. Їх прикладами є: «Розробити цільову програму духовно-морального виховання учнів 5-го класу», «Удосконалити зміст навчальної програми (конкретної дисципліни і в конкретному класі) з позиції забезпечення її україноцентриського характеру», «Побудувати проект платформи авторської особистісно-розвивальної педагогічної системи», «Спроекувати програму патріотичного виховання учнів загальноосвітньої школи».

Здійснення моніторингових оцінок за висвітленими базовими індикаторами поки що не дозволяє отримати високих значень. Вони є набагато нижчими за рівні оцінок, які виставляють педагогічним університетам члени міністерських комісій із акредитації, а також комісії педагогічних освітніх закладів.

Висновки за результатами дослідження:

1. Класифікація поняттєво-категоріального апарату моніторингу якості педагогічної освіти, зокрема, визначені базові індикатори цього процесу за певних умов можуть відігравати роль пріоритетних засобів підвищення моніторингової культури.

Основною умовою виступає поєднання на всіх рівнях (державному, регіональному, інституційному, особистісному) нових законодавчих, методологічних і науково-теоретичних підходів до оцінювання та самооцінювання процесу і результатів професійної підготовки фахівців у педагогічних університетах.

2. Результати практичного використання цілісної сукупності представлених базових індикаторів виконують насамперед прогностичну функцію, несуть в собі дух і заряд енергії перетворення. Вони зорієнтовують колективи педагогічних університетів на дії щодо забезпечення випереджувального і системного характеру розвитку вищого освітнього закладу.

3. Розкрита схема використання з метою моніторингу результатів професійно-педагогічної підготовки спеціальних кейс-технологій є адекватною специфіці базових індикаторів цього процесу: вона дозволяє спиратися на всю їх систему загалом, здійснювати моніторингові оцінки комплексно.

Список використаної літератури

- Закон України «Про вищу освіту». № 1556-VII (2014). Взято з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Гриневич, Л. М. (2011). Основи побудови національних систем моніторингу якості освіти. *Педагогіка і психологія*, 2, 80-89.
- Дубасенюк, О. А. (2015). *Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика*. (Т. 1). Житомир: ЖДУ ім. І.Франка.
- Кучерявий, О. Г. (2016). Мистецтво як засіб забезпечення якості педагогічної освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного ун-ту ім. Павла Тичини* (Вип. 14, с. 88-98). Умань: ФОП Жовтий О. О.
- Локшина, О. І., Булах, І., & Гриневич, Л. (2004). *Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи*. О. Локшина (Ред.). Київ: К.І.С.
- Лукіна, Т. О. (2006). *Моніторинг якості освіти: теорія і практика*. Київ: Шкільний світ: Вид-во Л. Галіцина.
- Ляшенко, О. І. (2007). Організаційно-методичні засади моніторингу якості освіти. *Педагогіка і психологія*, 2 (55), 38-40.
- Савченко, О. Я. (1977). Ознаки особистісно орієнтованої підготовки майбутнього вчителя. *Творча особистість вчителя: проблеми, теорії і практики*. (с. 3-5). Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова.

Oleksandr Kucheriavyi

BASIC INDICATORS OF MONITORING QUALITY OF EDUCATION AT PEDAGOGICAL UNIVERSITY

The basic indicators of monitoring the quality of education at the pedagogical university are disclosed in the article in the system of the conceptual-categorical framework of the theory of monitoring the quality of national pedagogical education. It defines its main generic and basic categories, derived from the basic ones. Considering generic categories, special attention is paid to the phenomenon of quality of pedagogical education and its components. It is offered for the subjects of the monitoring process to use special monitoring case-technologies. It is determined that the monitoring of the

quality of pedagogical education is a specialized form, and simultaneously the technology which tracks the levels of conformity of processes, results, and conditions of vocational and pedagogical preparation to its value-purpose program. The program is developed in socially and personally significant aspects, on the basis of fixation of the basic monitoring indicators. First of all, their purpose is to study educational and training dynamics, then to correct of existing target guidelines, update the content, technological and methodical, material and technological, scientific and etc resources, predict the possible positive or negative changes to educational institutions or events.

It is substantiated that the components of the quality of pedagogical education in the theoretical dimension are: the presence of emotionally constructive motives of spirituality and the hypothesis of pedagogical action, its demonstrations at the level of art; the ability to create and master the realization of humanistic projects of training and education of students in the context of the needs of society in the nation-building; readiness to construct an author's personal developmental and Ukrainian-centric pedagogical system; the development and creative implementation of the «I-concepts of professional-cultural development throughout life» in order to serve children and Ukraine; innovative and humanistic orientation of the individual; the ability to form children's spiritual experience as the core of their spiritual security.

Keywords: quality of pedagogical education, components of the quality of pedagogical education, monitoring, monitoring of the quality of pedagogical education, indicators for monitoring the quality of pedagogical education.

References

- Dubasenyuk, O. A. (2015.). *ProfesIyno-pedagogIchna osvita: metodologiya, teoriya, praktika* [Professional and pedagogical education: methodology, theory, practice]. (T. 1). Zhitomir: ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
- Grinevich, L. M. (2011). Osnovi pobudovi natsIonalnih sistem monItoringu yakosti osviti [Fundamentals of building national systems for monitoring the quality of education]. *Pedagogika i psihologiya*, 2, 80-89 [in Ukrainian].
- Kucheriavyi, O. H. (2016). Mystetstvo yak zasib zabezpechennia yakosti pedahohichnoi osvity [Art as a means of ensuring the quality of pedagogical education]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia: zb. nauk. prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho un-tu im. Pavla Tychyny* (Vyp. 14, s. 88-98). Uman: FOP Zhovtyi O. O. [in Ukrainian].
- Liashenko, O. I. (2007). Orhanizatsiino-metodychni zasady monitorynhu yakosti osvity [Organizational and methodological principles of monitoring the quality of education]. *Pedahohika i psyholohiia*, 2 (55), 38-40 [in Ukrainian].
- Lokshyna, O. I., Bulakh, I., & Hrynevych, L. (2004). *Mohnitorynh yakosti osvity: svitovi dosiahnennia ta ukrainskoi perspektyvy* [Monitoring the quality of education: world achievements and Ukrainian perspectives]. O. Lokshyna (Red.). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Lukina, T. O. (2006). *Monitorynh yakosti osvity: teoriia i praktyka* [Monitoring the quality of education: theory and practice]. Kyiv: Shkilnyi svit: Vyd-vo L. Halitsyna [in Ukrainian].
- Savchenko, O. Ia. (1977). Oznaky osobystisno orientovanoi pidhotovky maibutnoho vchytelia [Signs of personally oriented training of the future teacher]. *Tvorcha osobystist vchytelia: problemy, teorii i praktyky*. (s. 3-5). Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy *Pro vischu osvItu* [About Higher Education]. № 1556-VII 01.07.2014. Retrived from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].

Одержано 10.12.2018 р.